

Rapport Vooruitzien Kerken en Mensen met een Verstandelijke Beperking in Friesland

*Onderzoek van de Protestantse Theologische Universiteit in samenwerking met
Stichting Kerken en Mensen met een Verstandelijke Beperking Friesland*

1

Dr. André Mulder

Senior Onderzoeker Bijzondere Leerstoel Diaconaat

Amsterdam/Ommen 21 augustus 2023

Samenvatting

In het najaar 2022/voorjaar 2023 heeft de KMVH Friesland onderzoek laten doen door de Protestantse Theologische Universiteit naar de stand van zaken van de verbinding van geloofsgemeenschappen met mensen met een verstandelijke beperking. De KMVH heeft ten doel die verbinding te bevorderen. Met dit onderzoek wil de KMVH vooruitkijken en nieuw beleid ontwikkelen. De onderzoeksvraag luidt: *Hoe evalueren vrijwilligers en predikanten/voorgangers de huidige relatie tussen geloofsgemeenschappen en mensen met een verstandelijke beperking met het oog op de toekomst?*

28 vrijwilligers en 28 voorgangers uit de Protestantse Kerk in Nederland, de Rooms-katholieke Kerk, Unie van Baptistengemeenten in Nederland en de Nederlandse Gereformeerde Kerken (ten tijde van het rapport nog 'Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt') namen deel aan een online vragenlijst met gesloten en open vragen. Twee coördinatoren van het Scheepsmaatjesproject werden geïnterviewd.

Uit de gegevens blijkt dat op veel plekken in Friesland binnen de kerken bewust verbinding wordt gelegd met mensen met een verstandelijke beperking. De meeste activiteiten die worden georganiseerd hebben geloofsondersteuning ten doel: vieringen, Bijbel- en catechesegroepen, zangmomenten. Een kleiner aantal van de activiteiten heeft een sociale spits: maatjes zijn voor elkaar, muziekavonden, creatieve middagen. Scheepsmaatjesdagen combineren beide doelstellingen: op deze dagen wordt een leuk gezamenlijk uitje gecombineerd met maaltijd en viering en staat een Bijbels thema centraal.

De vrijwilligers ervaren veel plezier en inspiratie aan hun ontmoetingen met mensen met een beperking. Ze doen dit werk niet alleen uit geloofsmotieven of sociale motieven, maar ook omdat ze er persoonlijk veel vreugde aan ontlenen. Ze doen dit werk voor langere tijd, tonen daarin hun trouw, en ze voelen zich voldoende gesteund door en ingebed in de geloofsgemeenschap.

De meeste voorgangers hebben contacten met mensen met een verstandelijke beperkingen, via de vieringen of via het pastoraat. Een kleine groep heeft ook contact met zorginstellingen waar sommige mensen met een verstandelijke beperking wonen. In 40% van de geloofsgemeenschappen wordt in de activiteiten bijzondere aandacht geschonken aan mensen met een verstandelijke beperking.

Vrijwilligers en voorgangers vinden het belangrijk dat er vanuit de geloofsgemeenschap aandacht is voor mensen met een verstandelijke beperking en voor gezinnen met een kind met een verstandelijke beperking. De helft van hen vindt dat dat nu te weinig het geval is. Er worden allerlei suggesties gedaan om die aandacht meer vorm te geven. Men ziet veel kansen.

In de theologische visie op inclusie van mensen met een verstandelijke beperking heeft het thema van zorgen voor kwetsbare medemensen de overhand. Het perspectief dat in een gemeente de talenten van alle leden zichtbaar zouden moeten worden ontbreekt vrijwel volledig als motief om de betrokkenheid op elkaar vorm te geven.

Groot zorgpunt is de hoge leeftijd van de vrijwilligers – en het ontbreken van relatief jonge vrijwilligers (onder de 50 jaar) waardoor het werk in de toekomst in gevaar komt. Een van de drie regio's van het Scheepsmaatjesproject geeft aan om die redenen te moeten stoppen met het werk. In 1/3 van de bevraagde geloofsgemeenschappen zijn nu al zorgen over het aantal vrijwilligers, en op sommige plaatsen is het een acuut probleem.

De onderzoeker geeft 5 aanbevelingen:

1. Versterk als KMVH de eigen positie en rol binnen de geloofsgemeenschappen
2. Kies voor bewustmaken, agenderen en voorlichten
3. Stimuleer theologische reflectie op inclusie van mensen met een beperking en gemeenschapsvorming
4. Zet in op vergroting van het aantal vrijwilligers, met name jongeren
5. Versterk het bestuur van de KMVH en realiseer inzet van een beroepskracht

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	2
Inhoudsopgave	4
Inleiding.....	5
Werkwijze.....	6
Analyse	8
Hoofdstuk 1: Resultaten Vrijwilligers	9
1.2. Praktijk.....	12
1.3. Evaluatie van de praktijk	14
1.4. Beleving	17
1.5. Toekomst.....	18
1.6. Conclusies.....	20
Hoofdstuk 2: Predikanten/Voorgangers/Pastores	22
2.1. Populatie.....	22
2.2. Praktijk.....	23
2.3. Evaluatie van de praktijk	28
2.4. Toekomst.....	29
2.5. Conclusies.....	33
Hoofdstuk 3: Scheepsmaatjesproject.....	34
3.1. Verslag interviews	34
3.2. Conclusies.....	36
Hoofdstuk 4: Reflectie en Aanbevelingen	37
4.1. Enkele reflecties	37
4.2. Aanbevelingen.....	39

Inleiding

In dit rapport doen we verslag van een onderzoek in de provincie Friesland naar de verbinding tussen geloofsgemeenschappen, in dit geval kerken, en mensen met een verstandelijke beperking. Het onderzoek is verricht op verzoek van de KMVH Friesland.

KMVH FRIESLAND

De KMVH Friesland (KMOVH) is een interkerkelijke werkgroep die de verbinding zoekt tussen mensen met een verstandelijke beperking en de kerken. De KMOVH-Friesland is graag spin in het web voor iedereen die in de kerk zich betrokken weet bij mensen met een verstandelijke of een meervoudige beperking en/of 'iets' organiseert voor hen. De KMOVH brengt ook graag mensen met een verstandelijke beperking en hun familieleden, voorgangers, kerkenraadsleden, pastorale bezoekers met elkaar in contact om met en van elkaar te leren. De KMOVH is aangesloten bij de Raad van Kerken in Friesland. De KMOVH gaat ervan uit dat mensen met een verstandelijke beperking een aanwinst zijn voor kerken en streeft naar een inclusieve kerk waarin iedereen zich welkom voelt. Activiteiten van de KMOVH zijn advisering en voorlichting, het organiseren van muziekdagen met en voor mensen met een verstandelijke beperking en van inspiratiemiddagen voor kerkelijke vrijwilligers en voorgangers. Meer informatie: [website](#).

Het bestuur van de KMOVH vermoedt een neergang in de provincie bij activiteiten van inclusief kerk zijn: minder bijzondere diensten; minder bijeenkomsten van gespreks/bijbel/catechesegroepen. De Covid-periode van twee jaar die achter ons ligt zal daar vermoedelijk aan hebben bijgedragen, meent het bestuur.

Kennisbehoefte

De KMOVH maakt zich zorgen over de toekomst van het realiseren van hun belangrijkste doelstelling: het verbinden van geloofsgemeenschappen en mensen met een verstandelijke beperking. Het bestuur wil graag weten hoe de huidige situatie er uit ziet en door vrijwilligers, beroepskrachten en deelnemers in de kerken wordt beleefd en vooral ook hoe ze naar de toekomst kijken. Ze maken zich zorgen over de terugloop in vrijwilligers van bijvoorbeeld catechesegroepen. Ook vragen ze zich af hoe voorgangers/predikanten kijken naar mensen met een verstandelijke beperking omdat er nog veel plekken zijn waar geen zichtbare activiteiten zijn. Zijn er mogelijkheden om nieuwe initiatieven te ontwikkelen? De KMOVH wil voor de toekomst nieuw beleid ontwikkelen om beter dienstbaar te kunnen zijn aan inclusief kerkzijn, aan geloofsgemeenschappen waarin mensen met een verstandelijke beperking worden gezien, gekend en waarin zij zich thuis voelen. Dit onderzoek wil voorzien in de gevoelde kennisbehoefte.

ONDERZOEKSPLAATS PTHU

Op 1 januari 2021 ging aan de Protestantse Theologische Universiteit (PTHU) de Onderzoeksplaats Sociale Inclusie en Levensbeschouwing van Mensen met een Verstandelijke Beperking van start. De onderzoeksplaats heeft als opdracht de sociale

inclusie van mensen met een verstandelijke beperking te onderzoeken, met name waar het hun relaties met geloofsgemeenschappen betreft. Een tweede doel is deze sociale inclusie te bevorderen, onder andere door de stem van mensen met een verstandelijke beperking over het voetlicht te brengen en actie-onderzoek te entameren waarin nieuwe praktijken van inclusie worden onderzocht. Meer informatie: [website](#).

Het onderzoeksthema van de KMVH past goed binnen de onderzoeksagenda van de onderzoeksplaats, met name de onderzoekslijnen Landelijk Beeld en Praktijkvernieuwing. Binnen de onderzoekslijn Praktijkvernieuwing zijn we nieuwsgierig naar bestaande succesvolle of veelbelovende praktijken. We zijn geïnteresseerd in wat er goed gaat en ook in wat er nodig is om ook voor de toekomst betekenisvolle ontmoetingen tussen mensen met en zonder een verstandelijke beperking in de context van de kerken blijvend mogelijk te maken. Binnen de lijn Landelijk Beeld zijn we nieuwsgierig naar de feitelijke situatie van de verbinding tussen geloofsgemeenschappen en mensen met een verstandelijke beperking. Dit onderzoek biedt de mogelijkheid in te zoomen op een provincie waarin een stichting actief is die op dit themaveld regionaal werkt (wat vrij uniek is in Nederland).

ONDERZOEKSVRAAG EN POPULATIE

Om meer zicht te krijgen op de huidige situatie hebben KMVH en André Mulder van de PThU samen besloten tot het uitvoeren van een empirisch onderzoek. De onderzoeksvraag luidt: *Hoe evalueren vrijwilligers en predikanten/voorgangers de huidige relatie tussen geloofsgemeenschappen en mensen met een verstandelijke beperking met het oog op de toekomst?*

De KMVH kiest voor twee deelpopulaties voor onderzoek binnen hun werkgebied van de provincie Friesland: 1. Vrijwilligers die met een geloofsgemeenschap verbonden zijn en activiteiten verrichten voor en met mensen met een verstandelijke beperking; 2. Predikanten/voorgangers/pastores uit de Friese geloofsgemeenschappen.

Bij de vrijwilligers wil de KMVH vooral weten wat ze doen, hoe het gaat met het organiseren van de activiteiten en wat kwetsbaar is deze inclusieve praktijken. Bij de voorgangers is de KMVH nieuwsgierig naar de bekendheid van de voorgangers met mensen met een verstandelijke beperking en het contact met hen.

Uiteraard wil de KMVH ook graag een indruk hebben van de ervaringen van mensen met een verstandelijke beperking zelf met activiteiten en vrijwilligers in de kerken.

In dit onderzoek is het niet gelukt dit te realiseren, ondanks dat er daartoe wel initiatieven zijn genomen. Praktische uitvoerbaarheid, haalbaarheid binnen het geplande tijdvak en aspecten van ethische aard maakten dat dit niet mogelijk was.

WERKWIJZE

Op basis van een aantal gesprekken met bestuursleden van de KMVH, waarin we de kennisbehoefte en de bestaande inclusieve praktijken van geloofsgemeenschappen hebben verkend, besloten we tot de volgende onderzoeksmethodieken en populaties. We willen informatie ophalen bij individuen (vrijwilligers en voorgangers) en bij kerkelijke werkgroepen

die zich inspinnen voor de verbondenheid tussen mensen met en zonder een verstandelijke beperking.

Online vragenlijsten

We ontwierpen twee online vragenlijsten: een voor vrijwilligers die in verbondenheid met geloofsgemeenschappen gestalte geven aan ontmoetingen met mensen met een beperking in Friesland, en een voor onder predikanten/voorgangers/pastores van de Friese kerken. Om het woord *evalueren* uit de centrale onderzoeksvraag (*Hoe evalueren vrijwilligers en predikanten/voorgangers de huidige relatie tussen geloofsgemeenschappen en mensen met een verstandelijke beperking met het oog op de toekomst?*) te concretiseren formuleerden we voor de vrijwilligers enkele vragen over de feitelijke praktijk, de beleving van de praktijk door de vrijwilligers, en over hun visie op de toekomst. De drieslag praktijk/beleving/toekomst is in overleg met de KMVH uitgewerkt in concrete interviewvragen als: Hoe ziet de praktijk er uit qua activiteiten? Hoe zijn ze georganiseerd (commissie, opgenomen beleidsplan, individuen)? Zijn er voldoende vrijwilligers? Hoe ziet de ondersteuningsbehoefte van vrijwilligers er uit? Hoe kijken zij naar de toekomst? Zien zij mogelijkheden tot nieuwe initiatieven? Wat motiveert hen om dit werk te doen? Wat is kwetsbaar?

Dezelfde drieslag hanteerden we ook voor de predikanten/voorgangers, met dien verstande dat we bij hen er niet van konden uitgaan dat er ook daadwerkelijk persoonlijk contact was met mensen met een verstandelijke beperking. Daar hielden we in de vragen rekening mee. Zo ontstonden vragen als: Zijn er mensen met een verstandelijke beperking in uw geloofsgemeenschap? Heeft u contact met zorginstellingen? Worden er speciale activiteiten voor mensen met een verstandelijke beperking in uw geloofsgemeenschap georganiseerd?

Interviews

We hebben online interviews gehouden met regionale coördinatoren van het Scheepsmaatjesproject. Dit is een project dat door Solidair Friesland wordt ondersteund en dat het contact tussen parochianen en mensen met een verstandelijke beperking wil versterken. Meer informatie: [website](#). De KMVH ondersteunt dit project van harte. Ook hebben we gesproken met de voorzitter van het Regioberaad Drachten, een samenwerkingsverband van kerken die activiteiten voor mensen met een verstandelijke beperking onderling afstemmen. Hij gaf aan dat sinds de intrede van de corona het Regioberaad niet meer bijeen is geweest en dat het opnieuw opgestart moet worden. Daar hij zelf ook nieuw was in de regio kon hij geen informatie verschaffen over dit beraad. Dit interview is daarom verder buiten dit rapport gehouden.

Populatie

Als te benaderen geloofsgemeenschappen kozen we de Protestantse Kerk in Nederland (PKN), de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt (GKv, thans gefuseerd tot Nederlandse Gereformeerde Kerken met de Nederlands-gereformeerde kerk), de Unie-ABC Baptisten en

CAMA gemeenten en de Rooms-katholieke parochies. De vrijwilligers werden benaderd via publicaties in kerk- en parochiebladen, via uitnodiging op de website van de KMVH, en op de inspiratiemiddag van de KMVH (11 februari 2023). Gevraagd werd om de link naar de enquête aan andere vrijwilligers door te sturen.

De protestantse predikanten/voorgangers/pastores werden benaderd via de scriba's van de PKN en GKv classes en via de contactpersoon van de UNIE-ABC in Friesland. De Rooms-katholieke pastores werden na toestemming van de bisschop benaderd via een contactpersoon van het bisdom Groningen/Leeuwarden. Ook hen werd gevraagd de vragenlijst door te sturen naar collega's. Net als de vrijwilligers werden ze ook uitgenodigd via kerk/parochiebladen en via de website van de KMVH.

De respons voor de vragenlijsten was 28 vrijwilligers en 28 predikanten/voorgangers/pastores. Deze aantallen zijn te klein om iets te kunnen zeggen over de hele groep van alle vrijwilligers of over de hele groep van alle voorgangers. Ook de gekozen methode van benaderen leidt ertoe dat er geen sprake is van een representatieve steekproef.

Daarmee kunnen de resultaten ook niet als representatief voor de denominaties (RK, PKN, NGK, Bapt) worden beschouwd.

Desniettemin verschaffen de opbrengsten een gedegen indruk van hoe het in de kerkelijke praktijk gesteld is met de verbinding tussen mensen met en zonder een verstandelijke beperking.

Non-respons onderzoek was niet mogelijk omdat wij niet beschikten over de adresgegevens van de gehele onderzoekspopulatie. Daarom kunnen we niets zeggen over de generaliseerbaarheid van de uitkomsten naar de gehele doelgroep. Dit geldt zowel vrijwilligers als voorgangers.

Het onderzoek vond plaats in de periode 1 februari tot 8 juli 2023. Voor het verwerken van de gegevens is gebruikgemaakt van het programma Formdesk.

ANALYSE

Voor wat betreft de resultaten op de online vragenlijsten: we geven in de meeste gevallen de rechte tellingen van de antwoorden op de gesloten vragen weer. Enkele tabellen zijn aangepast op grond van interpretatie van de open antwoorden bij die vragen. Van de aanpassingen is een logboek bijgehouden. Bij enkele vragen hebben we detailanalyse gedaan op losse antwoorden bijvoorbeeld: als respondenten voor antwoord 1 kiezen, hoort dat dan ook bij een bepaalde leeftijdscategorie (deelpopulatie). Waar relevant is dit vermeld bij de resultaten.

De open vragen ontvingen zeer korte antwoorden. Deze zijn na close reading en/of thematische codering samenvattend geparafraseerd.

Bij de predikanten waren de aantallen van niet-PKN respondenten zo klein dat het herrekenen naar subgroepen op denominatie geen zin had.

Onderstaand volgt de rapportage van de opbrengsten. De conclusies zijn voor rekening van de auteur. Het rapport sluit af met vijf aanbevelingen aan de KMVH voor toekomstig beleid.

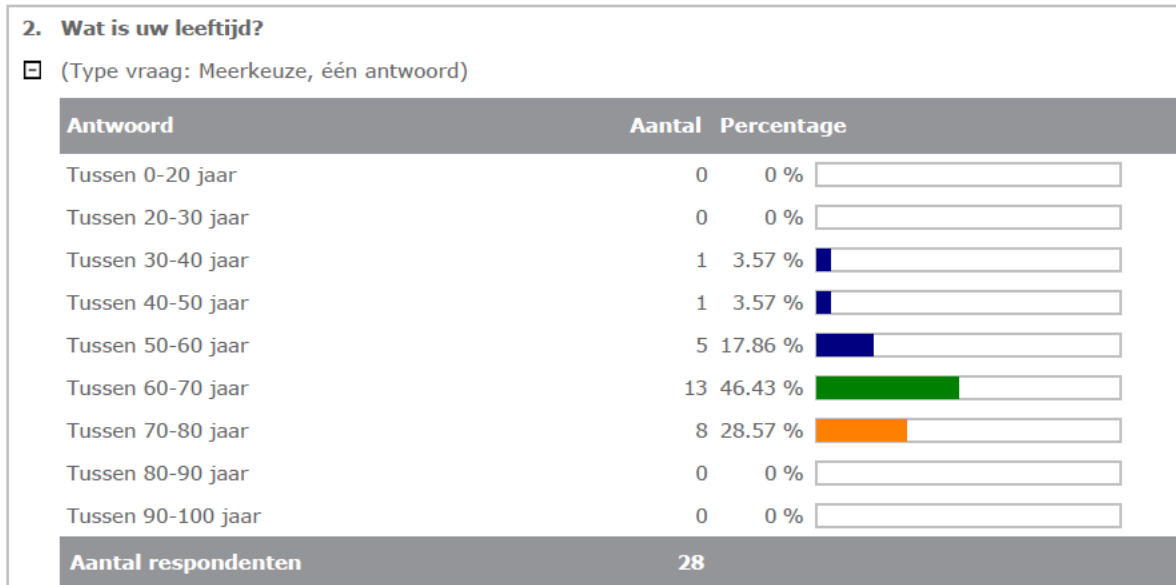
Hoofdstuk 1: Resultaten Vrijwilligers

We rapporteren over de respondenten (populatie), hun taken, hun evaluatie van de praktijk en de beleving ervan, en hun visie op de toekomst.

1.1. POPULATIE

Aantal respondenten: 28; hiervan verbonden met geloofsgemeenschap: 28

1.1.1. Leeftijd

Tabel 1 Leeftijd; n=28

Alle vrijwilligers zijn ouder dan 30 jaar, en 75% is ouder dan 60 jaar, meer dan kwart zelfs boven de 70 jaar.

1.1.2. Woonplaats/regio van activiteiten

7 x Drachten

1 x Franeker

1 x Smallingerland

4 x Sneek

3 x Stiens

2 x St. Annaparochie

2 x Surhuisterveen

1 x Damwoude

1 x Ureterp

2 x Heerenveen

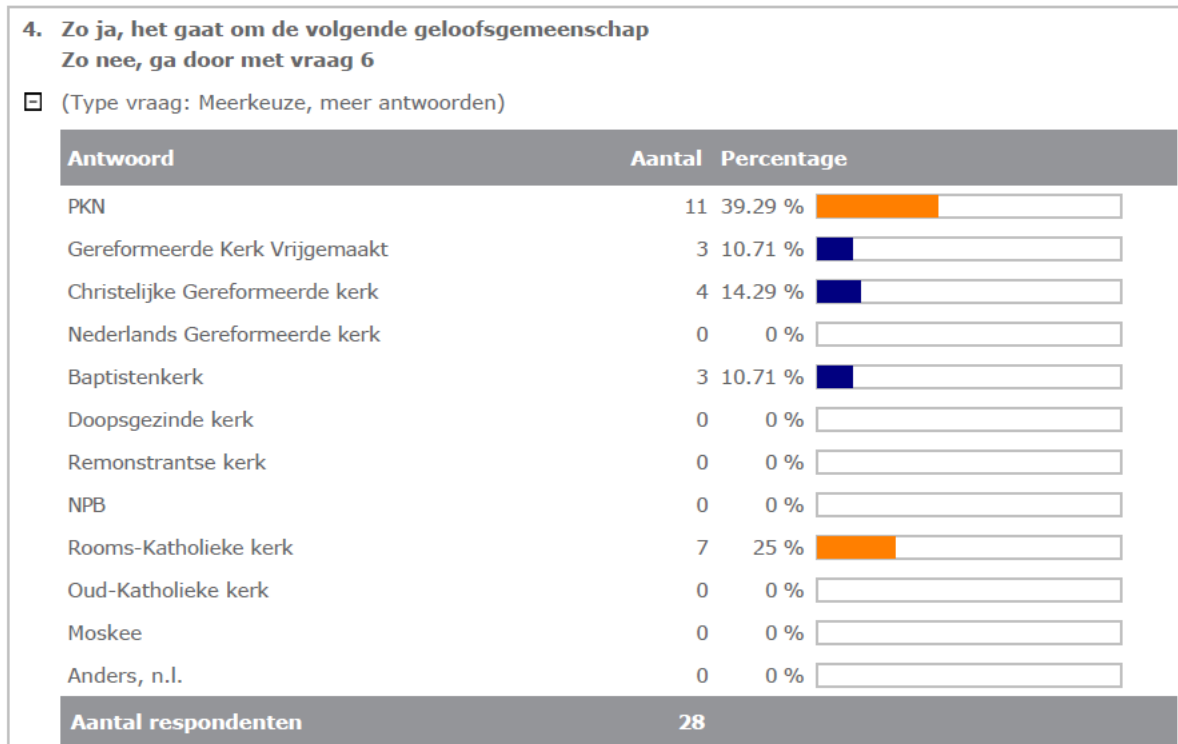
1 x Kollum

De Scheepsmaatjesprojecten vinden regionaal plaats (Noord-Friesland, Zuid-West Friesland

en Zuid-Oost Friesland - Wolvega en omstreken). Als losse plaatsen worden genoemd Sneek (3x) en Heerenveen.

De deelnemers komen dus uit alle windstreken van Friesland, maar afwezig zijn Leeuwarden, Joure, Bolsward, Wolvega, Dokkum als de grotere plaatsen. Drachten lijkt wat oververtegenwoordigd maar telt wel reacties uit verschillende geloofsgemeenschappen.

1.1.3. Betrokken geloofsgemeenschappen

10

Tabel 2 Geloofsgemeenschappen; n=28

De grootste groep respondenten stamt uit de PKN (11). De RK kerk volgt als tweede (7) en vervolgens de kleinere protestantse kerken GKV (nu NGK) CGK en Baptisten (Unie ABC). Deze laatste 3 hebben we samengenomen als groep in de groepsrapportages. Het ligt voor de hand dat RK, PKN, GKV en Bapt respondenten leveren omdat deze rechtstreeks zijn benaderd. CGK is bereikt via de inspiratiemiddag. We hebben geen data van de kleinere, meer vrijzinnige kerken en niet van moskeeën (Sneek, Leeuwarden). Dat is het gevolg van de gekozen doelgerichte dataverzamelingsstrategie.

1.1.4. Duur

Tabel 3 Duur betrokkenheid; n=28

Bijna de helft van de respondenten werkt meer dan 10 jaar als vrijwilligers voor mensen met een verstandelijke beperking. Dat wijst op een enorme toewijding en trouw. Daarnaast is ruim 1/4 relatief kort aan de slag: minder dan 5 jaar. Deze groep wordt vooral gevormd door vrijwilligers uit de kleine kerken (6). Een van hen geeft aan nog geen jaar actief te zijn (gestart na de Covid-periode). 5 van de 8 'beginners' zijn ouder dan 60 jaar. 3 zijn tussen de 50 en 60 jaar oud.

1.1.5. Motivatie

Wat drijft de respondenten dit werk te doen?

'De cliënten genieten dus ik ook'

Binnen de motieven die worden genoemd is de sterkste motivatie de reactie die de vrijwilligers waarnemen bij mensen met een beperking. Blijdschap, plezier, het genieten – soms zonder woorden -, het leuk vinden van de mensen en de eenvoud in het geloof die ze uitstralen geven energie terug aan de vrijwilligers. Vrijwilligers zeggen dat ze veel terugkrijgen. Plezier zien geeft plezier terug. Maar ook- zegt iemand - geeft dit werk 'eigen verdieping geloof en ontwikkeling'. Dit werk is geven en ontvangen.

'Deze mensen hebben recht op hun positie binnen de kerkelijke gemeente'

Een tweede groep motieven cirkelt om de sociale verantwoordelijkheid die je als mens - en als gelovige - hebt voor mensen met een beperking. Binnen het algemenere kader dat je iets moet doen voor je medemens zien vrijwilligers dit des te meer als een opdracht ten aanzien van 'anders bedeeden'. Zij hebben ook recht op hun plek in de geloofsgemeenschap.

'Gods liefde door te mogen geven'

Een derde groep motieven is van religieuze aard: dit werk past bij de opdracht van God om Zijn liefde door te geven, om alle mensen te laten behoren bij de geloofsgemeenschap, om het geloof uit te dragen.

'De zorg voor deze mensen doet mij veel plezier'

Een vierde set van motieven heeft te maken met de persoon van de vrijwilliger. Ze geven aan dat ze interesse hebben of liefde voelen voor deze mensen, dat hun hart open staat juist voor deze doelgroep. Sommigen verwijzen naar hun eigen levensgeschiedenis waardoor ze in aanraking kwamen met iemand met een verstandelijke beperking (broer, neef). Soms geeft iemand ook aan in de zorgsector te werken.

'Leuk om samen te doen'

Een vijfde set van motieven wijst in de richting dat dit vrijwilligerswerk überhaupt leuk is om te doen. Het samen werken als team, het samen overleggen over inhouden en werkvormen kan prettig zijn en het werk kent veel gezelligheid.

Sommige respondenten combineren twee motieven in hun antwoorden.

1.2. PRAKTIJK

1.2.1. Taken

4. Welke taken verricht u als vrijwilliger voor mensen met een verstandelijke beperking? (Er zijn meerdere antwoorden mogelijk)		
☐ (Type vraag: Meerkeuze, meer antwoorden)		
Antwoord	Aantal	Percentage
Ik geef leiding aan of ondersteun bij een Bijbelgespreksgroep	11	39.29 %
Ik geef leiding aan of ondersteun bij een catechesegroep	7	25 %
Ik geef leiding aan of ondersteun bij een ontmoetings/gespreksgroep	3	10.71 %
Ik geef leiding of ondersteun bij het organiseren van vieringen	9	32.14 %
Ik help bij het vervoer van mensen met een beperking naar vieringen of andere activiteiten	8	28.57 %
Ik ben maatje van iemand met een verstandelijke beperking	8	28.57 %
Ik geef leiding aan of ondersteun bij het organiseren van een soos	0	0 %
Ik geef leiding aan of ondersteun bij muziekactiviteiten zoals koor of samenzang, muziekgroep	1	3.57 %
Ik geef leiding aan of ondersteun bij het organiseren van andere activiteiten, namelijk	3	10.71 %
Aantal respondenten	28	

Tabel 4 Taken; n=28

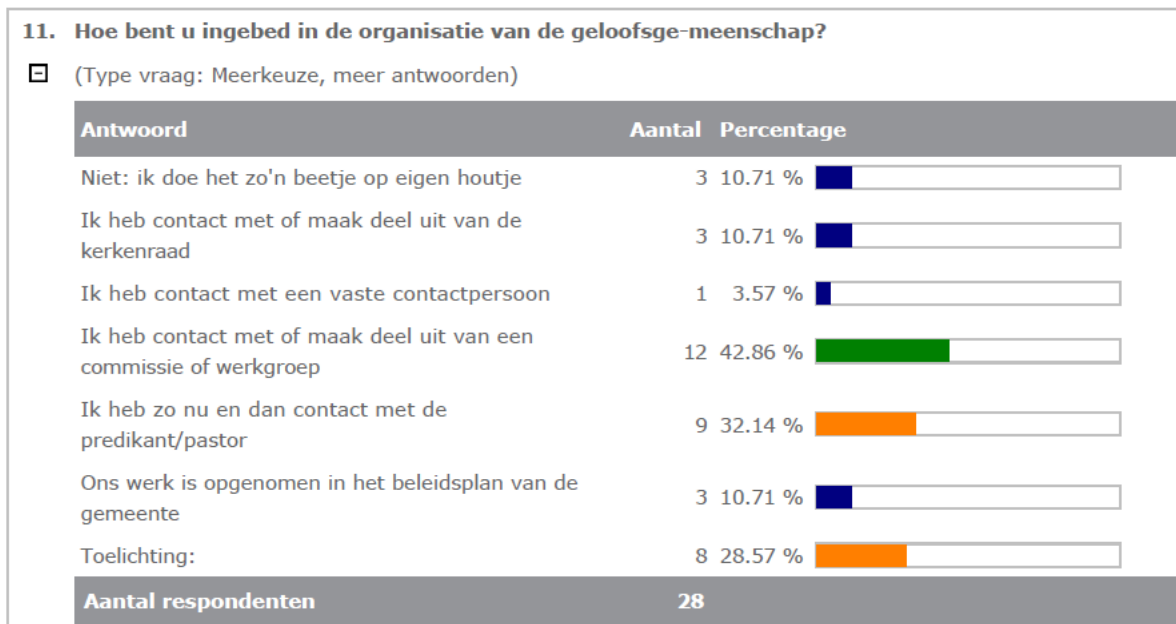
Op de vraag welke taken ze verrichtten zijn door de 28 vrijwilligers 50 antwoorden gegeven. Dat betekent dat sommigen taken combineren. Er zijn 13 met 1 taak, 9 met 2 taken, 5 met 3 taken en 1

met 4 taken.

Kijken we naar de specifieke taken die bijdragen aan de ondersteuning van het geloof (catechese, Bijbelkring, Vieringen) dan zien we dat die populair zijn bij de respondenten (resp. 25%, 32% en 40%), gemiddeld meer dan 50% van alle taken. Meer sociale activiteiten (helpen bij muziekmiddagen of helpen bij creatieve middagen, ontmoetingsgroep, en maatje zijn) betreffen resp. 7%, 10% en 29% van de respondenten, gemiddeld 26% van alle activiteiten.

Bij vervoer wordt geholpen door eveneens 29% van de respondenten, gemiddeld 16% van alle taken. De overige taken die worden genoemd zijn: helpen bij de Scheepsmaatjesdag of de Hessel Hansendag; zitting hebben in de regionale werkgroep Scheepsmaatjes; helpen bij creatieve middagen.

1.2.2. Inbedding

Tabel 5 Inbedding in organisatie; n=28

25 respondenten (89%) zijn op een of meerdere manieren ingebed in de organisatie van de geloofsgemeenschap. 3 geven aan het min of meer op eigen houtje te doen.

De respondenten met inbedding ervaren dat het vaakst via een commissie of werkgroep en via het contact met predikant of pastor.

Bij de toelichting wordt onder meer gemeld dat de catechese onder een classis valt (bij de NGK) .

1.2.3. Plaats

De activiteiten vinden plaats op verschillende plekken.

Het meest wordt een ruimte van de kerk genoemd (18x). En als tweede een ruimte van een zorginstelling (8x). Dat ligt ook voor de hand als het gaat om vieringen, en wellicht ook om de gespreksgroepen. Voor de Scheepsmaatjesdagen worden ook wel andere ruimtes

gebruikt, afhankelijk van het programma (buurt/wijkgebouwen, boten). De kleinere protestantse kerken vermelden ook 'thuis' als plek van ontmoeting. Eenmaal wordt ook de dagbesteding genoemd.

1.2.4. Deelnemers

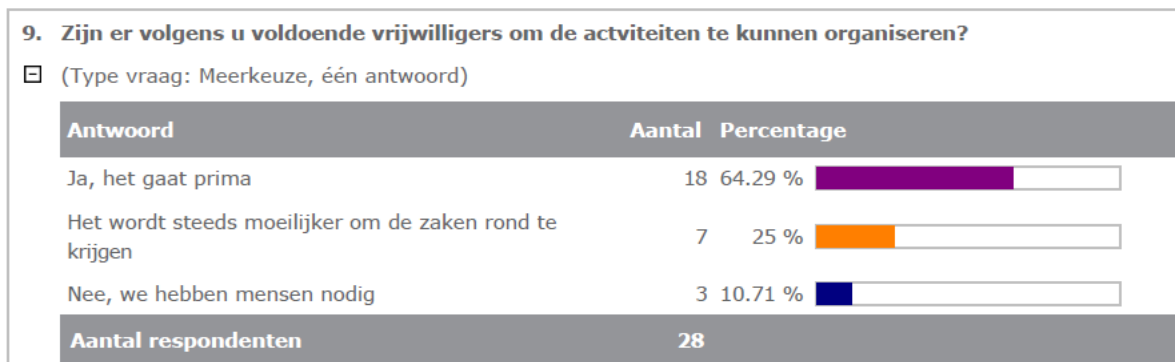
De respondenten geven als aantallen deelnemers tussen de 1 en 100 deelnemers. Het hoogste aantal wordt behaald tijdens vieringen (100) of op de 1- of 2-jaarlijkse Scheepsmaatjesdagen (60). Bij de activiteiten die vaker plaatsvinden moet eerder gedacht worden aan een deelnemersaantal van 2-21. Gespreksgroepen hebben een grootte van 4 tot ongeveer 7 personen.

1.2.5. Meer vrijwilligers actief

Op een na zijn alle respondenten samen vrijwilliger met anderen.

1.3. EVALUATIE VAN DE PRAKTIJK

1.3.1. Voldoende vrijwilligers

14

Tabel 6 Voldoende vrijwilligers; n=28

Bijna tweederde geeft aan dat er voldoende vrijwilligers zijn om de activiteiten uit te voeren. De overigen geven aan dat het steeds moeilijker wordt of dat er nu mensen nodig zijn.

1.3.2. Ondersteuning

Tabel 7 Voldoende ondersteuning; n=28

8 van de 10 respondenten geven aan zich voldoende ondersteund te voelen. 3 hebben wel het gevoel er af en toe alleen voor te staan.

Bij 'anders' geeft iemand aan dat er voldoende vrijwilligers zijn. Een ander geeft aan: 'Het wordt steeds moeilijker. De vrijwilligers stoppen omdat ze te oud zijn. De gehandicapten verjongen zich niet'. Een derde zegt dat het gevoel van ondersteuning ook afhangt van de begeleider van de groep.

Vier respondenten geven aan dat ze wat meer betrokkenheid van de kerk zouden willen ervaren, bijvoorbeeld dat meer gemeenteleden zich voor dit onderwerp zouden inspannen, en dat ook meer jongeren betrokken zouden zijn.

Zes respondenten geven aan dat meer ondersteuning van de zorginstelling fijn zou zijn: het zou fijn zijn als meer cliënten naar de kerk zouden kunnen gaan. Veel hangt af van de begeleiders van de cliënten (hebben ze wel of niet iets met geloof, aldus twee respondenten). Ook verloopt de communicatie wel eens stroef, bijvoorbeeld als er niet op uitnodigingen vanuit de kerk wordt gereageerd.

1.3.3. Voldoende aandacht

Tabel 8 Voldoende aandacht; n=28

De respondenten antwoorden verdeeld op de vraag of de geloofsgemeenschap voldoende aandacht schenkt aan mensen met een verstandelijke beperking: De helft meent van wel, de andere helft meent van niet.

De respondenten die menen dat er wel verbetering mogelijk is geven een toelichting die steeds in dezelfde richting wijst: het toegankelijker (laagdrempeliger) maken van de dienst, door eenvoudige verhalen of een uitleg op niveau van de doelgroep. Het laten zingen van een verzoeknummer zou ook kunnen bijdragen aan meer betrokkenheid. Naast het betrekken bij vieringen zou ook het betrekken bij andere activiteiten van het gemeentelven moeten worden verbeterd. Een gezellige middag organiseren is ook een verbetervoorstel.

Op de vraag of de kerk voldoende aandacht heeft voor *gezinnen* met een kind met een

verstandelijke beperking zijn eveneens verdeeld.

14. Vindt u dat de geloofsgemeenschap voldoende aandacht heeft voor gezinnen met een kind met een verstandelijke beperking?

(Type vraag: Meerkeuze, meer antwoorden)

Antwoord	Aantal	Percentage	
Ja	14	50 %	
Nee. Toelichting op uw antwoord:	16	57.14 %	
Aantal respondenten	28		

Tabel 9 Voldoende aandacht gezinnen; n=28

Ook hier bijna 50/50 waarbij een aantal respondenten aangeeft hier geen zicht op te hebben.

Bij de inhoudelijke toelichting bij het antwoord 'nee' wordt aangegeven dat het zou goed zijn ook iets over de thuissituatie te weten en contact te hebben met de ouders. Andere reacties wijzen in de richting van onwetendheid, onkunde, en schaamte bij de gemeenteleden, die geadresseerd zou moeten worden waardoor er verbetering mogelijk is in de aandacht voor gezinnen.

1.3.4. Invloed Covid-periode op de situatie van nu

Op de vraag of de Covid-periode nog invloed heeft op de situatie van nu zijn vier groepen antwoorden gekomen.

1. Een 'nee', 'niet echt' of 'niet meer' (8 x). Na deze periode is het werk gewoon weer opgepakt. Een respondent erkent dat het voor de mensen een zware periode is geweest, zonder de vertrouwde activiteiten. Een andere respondent meent: "Bij onze groep is dat niet te merken. Wij hebben er na Covid juist meer bij gekregen".
2. Niet van toepassing/weet niet (4x). Deze respondenten zijn pas na de Covid periode met het werk begonnen.
3. Ja (13x). Respondenten zien effecten als het stoppen van vrijwilligers, bijv. i.v.m. hun leeftijd; de moeite die de groep heeft om het weer op te pakken, er komen minder deelnemers; sommige deelnemers kunnen activiteiten na 2 jaar rust nu niet meer aan; betrokkenheid is verminderd door een poosje niets te hebben gedaan; mensen zijn verhuisd, sommigen zijn overleden, groepssamenstelling is gewijzigd; mensen zijn angstiger geworden voor de ziekte. Iemand noemt dat de kloof duidelijker en definitiever is geworden, maar niet duidelijk wordt welke kloof is bedoeld (met/zonder beperking?).
4. Creativiteit (3x). Deze antwoorden laten zien dat er door Covid creativiteit is ontstaan om toch contact te houden, binnen de door de overheid gegeven regels. Een handelswijze was: contact houden via het sturen van kaartjes. Een tweede vernieuwing was: het opdelen van de groep voor de Scheepsmaatjesdag in kleine groepjes. Deze groepjes bedachten zelf een activiteit (museumbezoek, pizza's bakken, sjoelen) en kregen budget voor een lunch. Dit is zo enthousiast ontvangen dat deze werkwijze is gebleven: het ene jaar een klassieke

Scheepsmaatjesdag (met ong. 60 personen) en het volgende jaar een maatjesdag in kleine groepen.

1.4. BELEVING

1.4.1. Mooi

De antwoorden op de vraag naar wat dit werk mooi maakt liggen dicht bij de antwoorden op de vraag naar motivaties.

‘Mensen gelukkig mogen zien!’

De grootste groep antwoorden gaat over de reacties van de mensen met een beperking. Hun blijdschap, hun genieten, hun lachen maakt dit werk mooi. Het is een feestje voor deelnemers en een vreugde om daar deel van uit te maken. Mensen zo zien genieten maakt het ‘dankbaar’ werk en geeft voldoening.

‘Ze zijn zo puur en een kinderlijk geloof en vertrouwen, waar ik soms klein van word en van leer’

Meer nog dan bij motivatie wordt als tweede groep aangegeven hoe verrijkend het is om met mensen met een verstandelijke beperking om te gaan. Zij zijn volgens de respondenten puur in hun reacties, eenvoudig, laagdrempelig in communicatie. Vrijwilligers leren hiervan out of the box denken, en worden soms bemoedigd in hun geloof.

‘Zo laagdrempelig, geen verwachting, gewoon heerlijk contact, zingen, lachen, zo dankbaar’
Vrijwilligers hebben plezier in het contact, in de sfeer van saamhorigheid die samen wordt gecreëerd, in de laagdrempeligheid van de omgang met elkaar waarbij samen wordt genoten. Er wordt veel gelachen en er is veel gezelligheid. Het basale menszijn wordt beleefd, ieder mens is goed zoals hij of zij is.

1.4.2. Kwetsbaar

Op de vraag wat het werk kwetsbaar maakt zien we 3 hoofdgroepen antwoorden, terwijl 7 respondenten geen antwoord geven waarvan een zegt dat het niet als kwetsbaar werk wordt beleefd.

‘Te weinig animo vanuit de doelgroep’

Vijf respondenten wijzen op het afnemend aantal deelnemers.

‘Te weinig vrijwilligers’

Vier respondenten wijzen op het afnemend aantal vrijwilligers.

‘De leeftijd van de deelnemers, en ook de leeftijd van de vrijwilligers’

Deelnemers en vrijwilligers worden ouder. Dat geeft niet alleen vragen voor de toekomst, maar ook al voor het nu. Ouderen vragen soms om een aangepast programma, maar zijn ook

vatbaar voor zieken en beperkingen.

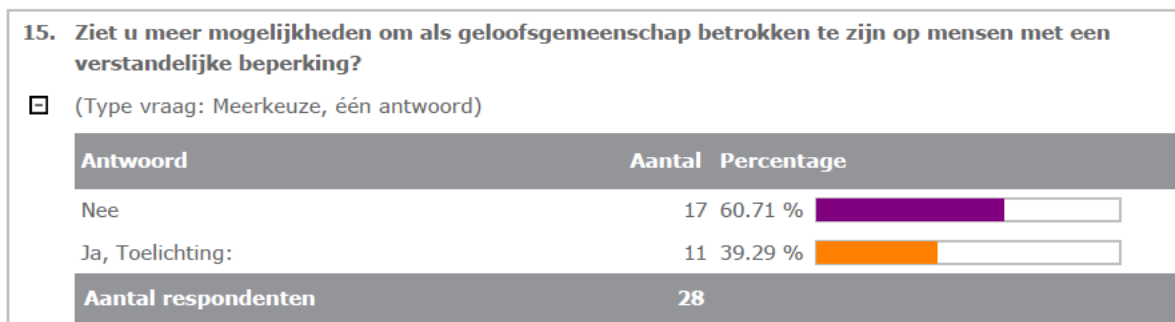
'Drempels nemen'

Daarnaast zijn er reacties – kleiner in aantal – die wijzen op de kwetsbaarheid in de communicatie met mensen met een verstandelijke beperking en met begeleiders in zorginstellingen.

Er is soms onbegrip want sommige vrijwilligers weten niet om te gaan met mensen met gedragsproblemen. Het onbegrip speelt soms ook op een ander niveau, namelijk als leidinggevend onvoldoende de waarde van kerkelijke activiteiten voor cliënten weten te zien, waardoor hiervoor geen enthousiasme is.

1.5. TOEKOMST

1.5.1. Meer mogelijkheden voor betrokkenheid als geloofsgemeenschap

Tabel 10 Meer betrokkenheid; n=28

40% van de respondenten zien meer mogelijkheden voor betrokkenheid van de geloofsgemeenschap op mensen met een verstandelijke beperking. 6 denken dat die er niet zijn.

Toelichtingen bij het antwoord uit de eerste groep herhalen soms eerder gegeven antwoorden over het laagdrempeliger maken van vieringen, het laten participeren in de dienst en bij andere activiteiten zoals koffie schenken, tuinonderhoud. Als nieuwe ideeën komen hier naar voren:

- het organiseren van open avonden.
- iemand op de koffie uitnodigen of gaan bezoeken.
- meer naar buiten treden met deze doelgroep.

1.5.2. Nieuwe ideeën

Gevraagd naar nieuwe ideeën voor activiteiten geven 7 respondenten een positief antwoord:

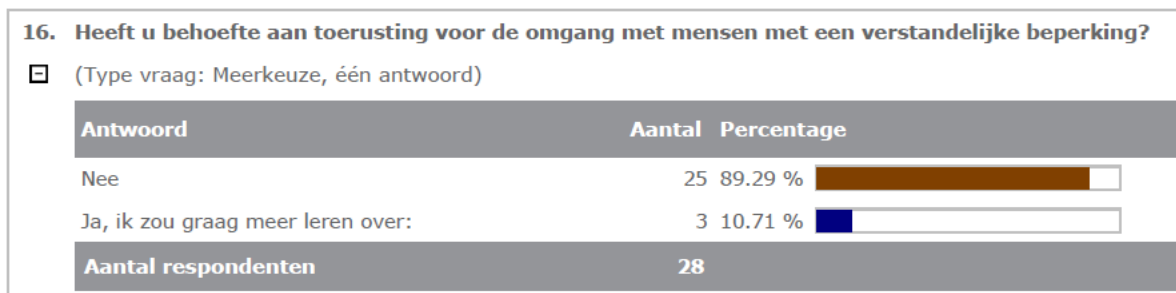
- a. Een muziekgroep opstarten.

- b. Samen zingen (2 x vermeld).
- c. (Scheeps)maatjesproject ook invoeren in de PKN.
- d. Participatie in meer vieringen.
- e. Meer vieringen in de kerken.
- f. Maatje zijn voor mensen.
- g. Gespreksgroepen in de woningen van de mensen.

Op de vraag wat er nodig is om deze ideeën te realiseren zeggen de indieners van de ideeën vooral dat het gaat om vrijwilligers voor de activiteiten, zowel voor vervoer als ook voor de specifieke activiteit, bijvoorbeeld muziek.

Het Scheepsmaatjesproject invoeren vraagt een uitgebreider ontwikkeltraject met informeren, diaconie inschakelen en zo meer.

1.5.3. Behoeftte aan toerusting

Tabel 11 Toerustingsbehoefte; n=28

10% van de respondenten geeft aan behoefte aan toerusting te hebben. Twee onderwerpen worden genoemd: 'Andere vormen van Bijbelsonderwijs' en 'Geïnspireerd worden'..

1.6. CONCLUSIES

1. De leeftijdsopbouw van de groep vrijwilligers baart zorgen. Landelijk gezien is het aandeel van de leeftijdsgroep 35/55 jaar het grootst (45%) als het gaat om vrijwilligerswerk in het algemeen. Terwijl in de samenleving er een redelijke verdeling in de leeftijdsgroepen is van mensen die vrijwilligerswerk verrichten zien we hier een sterke ondervertegenwoordiging van de leeftijdsgroepen tot 60 jaar.

2. Overall in Friesland vinden activiteiten plaats vanuit geloofsgemeenschappen voor en met mensen met een verstandelijke beperking. De data verschaffen geen duidelijkheid over enkele grotere plaatsen in deze provincie.

3. Van alle benaderde geloofsgemeenschappen zijn gegevens beschikbaar gekomen van vrijwilligers.

4. Ruim een kwart van de vrijwilligers doet het werk relatief kort (0-5 jaar); eveneens een kwart doet het werk 5-10 jaar. Dit betekent dat er wel nieuwe aanwas van vrijwilligers is. Kijken we naar hun leeftijd dan bevinden deze vrijwilligers zich ook relatief gezien meer in de onderste leeftijdscategorieën (50/60 jr).

5. Er zijn niet overall meer voldoende vrijwilligers. In een derde van de gemeenten/parochies zijn er zorgen. Op enkele plekken is de nood acuut. Dit stelt vragen aan de voortgang van het werk. Concreet voorbeeld is een van de Scheepsmaatjesregio's waarin het werk gestopt is door gebrek aan menskracht. Oorzaak is volgens respondenten de vergrijzing van vrijwilligers en het zwaarder worden van het werk door de veroudering van de groep mensen met een verstandelijke beperking (grotere zorgvraag).

6. De overgrote meerderheid van de respondenten voelt zich als vrijwilliger voldoende gesteund door de geloofsgemeenschap. Er is ook sprake van een goede inbedding in de kerkelijke organisatie, bijvoorbeeld via deelname aan een commissie of werkgroep en/of contacten met de predikant/voorganger.

7. Een vijfde van de respondenten geeft het signaal af dat verbetering in de ondersteuning vanuit de zorginstelling nodig is.

8. Een kwart van de vrijwilligers draagt nieuwe ideeën aan die lokaal zouden kunnen worden uitgevoerd. Daarbij worden nieuwe activiteiten (muziek/zanggroepen) of uitbreiding van de bestaande genoemd (toename vieringen, of deelname aan vieringen, gespreksgroepen bij mensen thuis). Ook worden maatjes/scheepsmaatjesprojecten genoemd. Om dit te realiseren zijn nieuwe vrijwilligers nodig.

9. Kerken hebben volgens de helft van de respondenten onvoldoende aandacht voor mensen met een verstandelijke beperking en eveneens voor gezinnen met een kind met een verstandelijke beperking. Er zijn concrete suggesties genoemd voor verbetering van deze situatie. Een minderheid ziet kansen voor verhoging van betrokkenheid vanuit de geloofsgemeenschap.

10. Vrijwilligers zijn sterk gemotiveerd om dit werk te doen. Dit blijkt niet alleen uit de jarenlange inzet als vrijwilliger, maar ook uit de inhoudelijke omschrijving van hun motivatie. Die ligt in het ervaren van de relatie met elkaar (plezier ervaren, geven en ontvangen), in de overtuiging dat iedereen een plek in de geloofsgemeenschap verdient en in bijvoorbeeld het geloof dat Gods liefde moet worden doorgegeven aan anderen.

11. Vrijwilligers beleven veel plezier aan het werken met en voor mensen met een verstandelijke beperking. Het geeft hen een gevoel van dankbaarheid om samen plezier en geluk te mogen beleven en bovendien inspireert het anders zijn van de ander in geloof en contact tot reflectie op wat menszijn is of kan zijn.

12. De Covidperiode heeft volgens bijna de helft van de vrijwilligers geleid tot verminderde deelname van zowel vrijwilligers als deelnemers toen het werk weer mocht worden opgestart. Ruim een kwart geeft aan dat er geen effecten zijn te zien en enkelen geven aan dat er ook een positief effect is ontstaan doordat men creatief werd door op andere manieren dan gebruikelijk contact te gaan houden. Het heeft ook geleid tot innovatie van de praktijk.

13. De kwetsbaarheid in het werk is met name gelegen in het ouder worden van vrijwilligers en van deelnemers.

14. Er is onder een kleine groep (11%) behoefte aan toerusting tot dit werk.

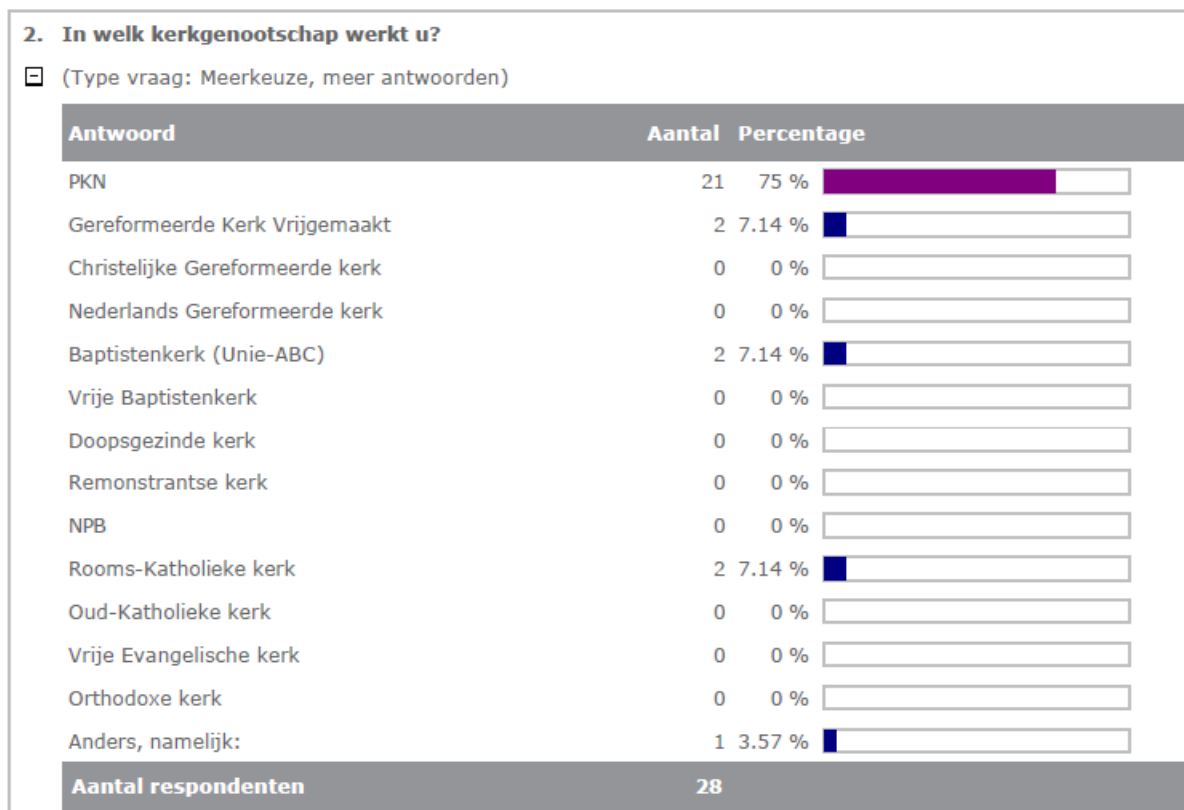
Hoofdstuk 2: Predikanten/Voorgangers/Pastores

We rapporteren over de respondenten (populatie), praktijk, hun evaluatie van de praktijk en hun blik op de toekomst. We noemen de groep predikanten/voorgangers/pastores in het vervolg 'voorgangers'.

2.1. POPULATIE

Aantal respondenten: 28

2.1.1. Kerkgenootschap

Tabel 12 Denominatie; n=28

We zien dat PKN het grootste aandeel respondenten heeft geleverd (21). De RK kerken 2 respondenten, net als de Baptisten en de NGK. Een predikant werkt in een samenwerkingsgemeente CGK/GKV.

De RK kent 17 voorgangers in Friesland, dus de respons vertegenwoordigt 12%. De GKv (thans NGK) kent eveneens 17 in de provincie Friesland. De respons vertegenwoordigt 17%. In de PKN werken in Friesland 153 voorgangers. De respons vertegenwoordigt 13,7%. En voor de Baptisten werken in de 15 Friese ABC-Unie gemeenten 8 voorgangers. De respons vertegenwoordigt 25%.

De respondenten brengen heel wat ervaringen mee, ruim 40% werkt al langer dan 20 jaar als

voorganger/pastor/predikant, en 2/3 meer dan 10 jaren.

2.1.2. Belangrijk aandacht geloofsgemeenschap

17. Vindt u het belangrijk dat de geloofsgemeenschap aandacht besteed aan mensen met een verstandelijke beperking?

(Type vraag: Meerkeuze, meer antwoorden)

Antwoord	Aantal	Percentage	
Ja	26	92.86 %	
Neutraal	2	7.14 %	
Nee	0	0 %	
Toelichting bij uw antwoord	7	25 %	
Aantal respondenten	28		

Tabel 13 Aandacht belangrijk; n=28

Bijna alle voorgangers vinden het belangrijk dat de geloofsgemeenschap aandacht geeft mensen met een verstandelijke beperking. Men licht toe dat iedereen in de gemeente als deel van de gemeenschap aandacht verdient, en soms zelfs speciale aandacht. Iemand nuanceert de stelling met 'als de behoefte er ook is'. Enkelen twijfelen bij het 'apart' zetten van een groep. Iemand zegt niet te weten of die aparte aandacht gewenst is.

2.2. PRAKTIJK

2.2.1. Mensen met een verstandelijke beperking aanwezig

4. Zijn er in uw geloofsgemeenschap mensen met een verstandelijke beperking?

(Type vraag: Meerkeuze, één antwoord)

Antwoord	Aantal	Percentage	
Ja	25	89.29 %	
Nee	1	3.57 %	
Weet ik niet (ga verder met vraag 12)	2	7.14 %	
Aantal respondenten	28		

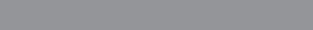
Tabel 13 Aanwezigheid; n=28

Bijna alle respondenten geven aan dat er mensen met een verstandelijke beperking deel uit maken van de geloofsgemeenschap. In 1 situatie is dat niet het geval en 2 voorgangers geven aan het niet te weten.

2.2.2. Contact

5. Heeft u contact met mensen met een verstandelijke beperking? (Meerdere antwoorden mogelijk)

(Type vraag: Meerkeuze, meer antwoorden)

Antwoord	Aantal	Percentage	
Ja, in de vieringen waaraan mensen met een verstandelijke beperking deelnemen	13	46.43 %	
Ja, via individueel pastoraat	15	53.57 %	
Ja, in het pastoraat aan gezinnen waar een kind is met een verstandelijke beperking	7	25 %	
Ja, in geen gespreksgroep/bijbelgroep	3	10.71 %	
Ja, in een catechesegroep	3	10.71 %	
Nee	6	21.43 %	
Anders, namelijk:	5	17.86 %	
Aantal respondenten	28		

Tabel 14 Contact; n=28

Gevraagd naar het hebben van contact met mensen met een verstandelijke beperking zeggen 6 voorgangers dat ze geen contact hebben met mensen met een verstandelijke beperking. Alle anderen hebben dat wel. De meesten van hen ook op meerder manieren. Vaak is het contact vanuit het pastoraat (individueel of aan gezinnen) gecombineerd met contact in vieringen of een gespreks- of catechesegroep.

Bij de toelichting wordt gezegd dat iemand die elders woont wordt bezocht. Een respondent vermeldt dat mensen met een verstandelijke beperking uit het dorp zijn weggegaan om elders te wonen. Dat heeft tot gevolg dat ze niet meer in de kerk komen en dat ook de bijzondere vieringen (met en voor hen) zijn gestopt. Iemand vermeldt dat het contact uit de vieringen en het pastoraat zich ook heeft uitgebreid naar contact op straat.

De mensen met een beperking zijn vooral gemeenteleden/parochianen (81%) waarvan een deel in een zorginstelling woont (42%). Ook is er contact met niet-gemeenteleden/parochianen wonend in een zorginstelling, of bijvoorbeeld met een wijkbewoner, of met kinderen van gemeenteleden/parochianen.

2.2.3. Speciale activiteiten

7. Zijn er in uw gemeente activiteiten speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking? (Er zijn meerdere antwoorden mogelijk)

(Type vraag: Meerkeuze, meer antwoorden)

Antwoord	Aantal	Percentage	
Nee, ga door naar vraag 12	16	57.14 %	
Bijbelgespreksgroep	3	10.71 %	
Catechesegroep	4	14.29 %	
Ontmoetings/gespreksgroep	1	3.57 %	
Aangepaste of bijzondere vieringen	10	35.71 %	
Maatjesproject	3	10.71 %	
Soos	0	0 %	
Muziekactiviteiten zoals koor of samenzang, muziekgroep	2	7.14 %	
Andere activiteiten, namelijk:	1	3.57 %	
Aantal respondenten	28		

Tabel 145 Speciale activiteiten; n=28

In meer dan de helft van de gemeenten/parochies zijn er geen speciale activiteiten voor mensen met een verstandelijke beperking. Waar dat wel het geval is gaat het in de meeste gevallen om aangepaste of bijzondere vieringen. Sporadisch treffen we ontmoetingsgroepen (1x), Bijbelgroepen (3x) of catechesegroepen aan (4x). Op 3 plekken zijn er maatjesprojecten en op 2 plekken zijn er muziekactiviteiten. Bij de overige activiteiten vinden we een vermelding van disco-avonden.

Als toelichting bij de diensten wordt nog gegeven 'diensten waar ze bijzonder welkom zijn' of 'ontmoetingsdiensten'. Ook wordt door iemand aangegeven dat men ook bij andere activiteiten welkom is.

25

2.2.4. Locatie

8. De activiteiten vinden plaats

(Type vraag: Meerkeuze, meer antwoorden)

Antwoord	Aantal	Percentage	
In een ruimte van de kerk	13	76.47 %	
In een ruimte van een zorginstelling	6	35.29 %	
Soms in een ruimte van de kerk, soms in een ruimte van een zorginstelling	3	17.65 %	
Anders, namelijk:	0	0 %	
Aantal respondenten	17		

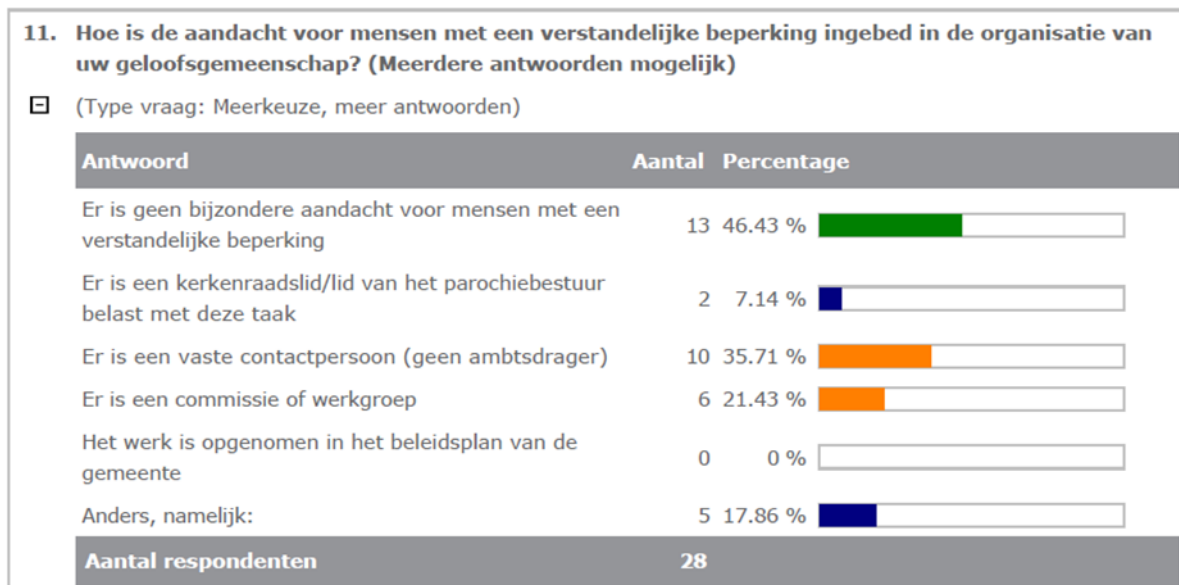
Tabel 16 Locatie; n=28

Gezien de activiteiten liggen de hier vermelde ruimtes voor de hand.

2.2.5. Aantal deelnemers

De respondenten noemen aantallen van 1-60 deelnemers. Gespreksgroepen hebben veelal 5-7 deelnemers, in diensten gaat het soms om individuen (reguliere diensten) en bij bijzondere diensten om 20/60 deelnemers. Het koor dat is genoemd heeft 25 leden.

2.2.6. Inbedding aandacht geloofsgemeenschap

Tabel 17 Inbedding in organisatie; n=28

Bij de inbedding zien we dat er in bijna de helft van de gevallen de aandacht voor mensen met een verstandelijke beperking niet op een speciale wijze is georganiseerd. Waar dat wel het geval is is een vaste contactpersoon (10x) of een commissie/werkgroep (6x) het meest populair. Opname in het beleidsplan vindt de minste vermeldingen.

Bij anders wordt genoemd dat een gepensioneerd kerkelijk werker de contacten onderhoudt met de zorginstelling en voorgaat in de jaarlijkse diensten. Dit is dus ook een vaste contactpersoon.

Iemand geeft aan dat er geen formele inbedding meer is.

Iemand wijst op een organische inbedding: 'Onze gemeente is heel klein. De aandacht voor deze ene vrouw met downsyndroom loopt op natuurlijke wijze, zoals ook andere contacten verlopen. B. hoort er, als ze er is, helemaal bij en ze krijgt kaarten, wordt bezocht door onze gemeenteleden. En ook door mij'.

Als aanvulling bij het antwoord: 'er is geen bijzondere aandacht voor mensen met een verstandelijke beperking' geven twee respondenten een toelichting:

- 'Het gaat in feite om één gemeentelid en haar ouders. Voor dit gemeentelid is ooit speciale belijdeniscatechese geweest. Nu doet zij mee in het 'gewone' kerkenwerk, waarbij we rekening houden met wat haar wel en niet lukt'.

- 'Binnen het kinderwerk is wel een onderzoek geweest of er behoefte was aan een aparte groep, maar die was er niet van de ouders'.

2.2.7. Contact met zorginstelling

10. Heeft u contact met een zorginstelling voor mensen met een verstandelijke beperking? (Meerdere antwoorden mogelijk)

(Type vraag: Meerkeuze, meer antwoorden)

Antwoord	Aantal	Percentage	
Nee (ga door naar vraag 14)	18	64.29 %	
Ja, met de geestelijk verzorger	2	7.14 %	
Ja, met de vrijwilligerscoördinator	2	7.14 %	
Ja, met de persoonlijk begeleider van een cliënt	7	25 %	
Ja, anders namelijk:	1	3.57 %	
Aantal respondenten	28		

Tabel 18 Contact zorginstelling; n=28

1/3 van de respondenten heeft contact met een zorginstelling, het meest met de persoonlijk begeleider van een cliënt. 1 respondent heeft contact met de manager van de zorginstelling. De contacten gaan over de volgende onderwerpen:

11. Zo ja: waarop hebben die contacten betrekking? (Meerdere antwoorden mogelijk)

Zo nee: ga door met de volgende vraag.

(Type vraag: Meerkeuze, meer antwoorden)

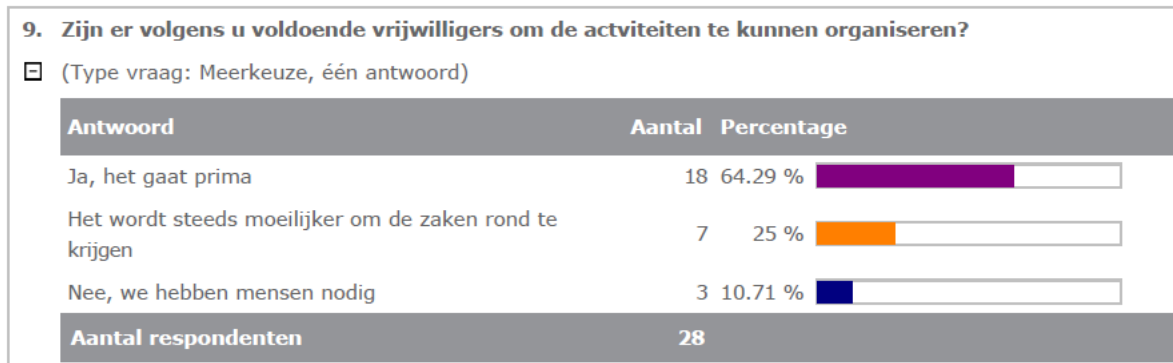
Antwoord	Aantal	Percentage	
Organiseren van vieringen op de instelling	2	20 %	
Organiseren van vieringen in de geloofsgemeenschap	3	30 %	
Organiseren van geloofsonderricht/catechese of een bijbelgespreksgroep op de instelling	3	30 %	
Organiseren van geloofsonderricht/catechese of een bijbelgespreksgroep in de geloofsgemeenschap	0	0 %	
Vervoer van en naar de kerk of naar de instelling	4	40 %	
Organiseren van andere rituelen zoals processies, bedevaarten, vormsel	0	0 %	
Ondersteuning bij projecten op de instelling	0	0 %	
Maatjesprojecten	1	10 %	
Individueel pastoraat	5	50 %	
Anders, namelijk:	3	30 %	
Aantal respondenten	10		

Tabel 19 Inhoud contacten; n=28

De contacten gaan over een scala aan onderwerpen waarbij vieringen, individueel pastoraat en vervoer een groot aandeel hebben. Verder worden er diverse persoonlijke onderwerpen besproken met de persoonlijk begeleider, is er contact over het vermelden van verjaardagen van bewoners in het kerkblad en wordt er op een andere plek overlegd over het organiseren van een kerstspel.

2.3. EVALUATIE VAN DE PRAKTIJK

2.3.1. Voldoende vrijwilligers

Tabel 20 Voldoende vrijwilligers; n=28

Bijna 2/3^e van de respondenten meent dat er voldoende vrijwilligers zijn om activiteiten te organiseren. Een kwart is bezorgd en een tiende geeft aan meer mensen nodig te hebben.

28

2.3.2. Voldoende aandacht

Tabel 21 Voldoende aandacht; n=28

3 personen gaven aan dat ze er geen zicht op hadden. 2 personen hebben zowel ja als nee ingevuld.

Het beeld is ongeveer in evenwicht: de helft meent dat er wel verbeteringen mogelijk zijn.

Bij de toelichtingen lezen we dat er wel aandacht is, maar dat er verbeteringen mogelijk zijn, al naar gelang van de behoefte van de mensen zelf. Men mist beleid, men mist echte integratie waarin iedereen meetelt en mee kan doen. Een persoon noemt het een 'blinde vlek' in de gemeente. Iemand vraagt zich af waarom aangepaste diensten in de middag

worden gehouden. Een ander zegt dat de ervaringen van vrijwilligers meer gedeeld zouden kunnen worden met de hele gemeente. Weer een ander meent dat er veel onbekendheid is met deze doelgroep.

15. Vindt u dat de geloofsgemeenschap voldoende aandacht heeft voor gezinnen met een kind met een verstandelijke beperking?

(Type vraag: Meerkeuze, meer antwoorden)

Antwoord	Aantal	Percentage
Ja	14	50 %
Nee. Toelichting op uw antwoord:	14	50 %
Aantal respondenten	28	

Tabel 22 Aandacht gezinnen; n=28

Ook hier is het beeld 50/50: de helft van de respondenten vindt dat de geloofsgemeenschap onvoldoende aandacht heeft voor gezinnen met een kind met een verstandelijke beperking. Bij de toelichting zeggen twee respondenten dat men vaak niet op de hoogte is van de wensen van ouders op dit terrein. Ook zegt iemand dat de focus vooral op volwassenen ligt en of bij mensen in instellingen. Een ander zegt dat de gemeenschap hier geen oog voor heeft.

2.3.3. Invloed Covid-periode op de situatie nu

De meeste respondenten menen dat de Covidperiode geen gevolgen heeft gehad voor nu (14x). 6 personen zeggen het niet te weten of geven geen antwoord. Bij de respondenten die aangeven dat er wel invloed is wordt vooral gewezen op de gevolgen tijdens die periode: geen diensten, geen gespreksgroep, minder zichtbaarheid van deze mensen. Eenmaal wordt gemeld dat er nu minder kerkbezoek is.

2.4. TOEKOMST

2.4.1. Meer mogelijkheden betrokkenheid

16. Ziet u meer mogelijkheden om als geloofsgemeenschap betrokken te zijn op mensen met een verstandelijke beperking?

(Type vraag: Meerkeuze, één antwoord)

Antwoord	Aantal	Percentage
Nee	15	53.57 %
Ja, Toelichting:	13	46.43 %
Aantal respondenten	28	

Tabel 23 Meer betrokkenheid; n=28

Bijna de helft van de respondenten ziet mogelijkheden voor meer betrokkenheid van de geloofsgemeenschap. De suggesties die worden gedaan luiden:

- 'Maar dat vraagt keuzes in tijdbesteding van ambtsdragers + vrijwilligers.'
- 'Als er medestrijders zijn en er behoefte is.'
- 'Het gesprek aangaan welke behoeften er zijn. Het is wat mij betreft nog te veel aanbod gericht.'
- 'Gesprek met ouders.'
- 'Pastoraal zou er meer kunnen. Een luisterend oor voor het gezin.'
- 'Er liggen altijd wel mogelijkheden bijv. om nog meer Maatjes te vormen.'
- 'Onbekend maakt onbemind, dus alert zijn op waar kansen liggen.'
- 'Niet zozeer als geloofsgemeenschap, wel in het stimuleren van het individu.'
- 'Vaker dan één keer per jaar een dienst organiseren.'

2.4.2. Nieuwe ideeën

Op de vraag naar nieuwe ideeën voor activiteiten geven 4 predikanten een positief antwoord. Dit zijn hun suggesties:

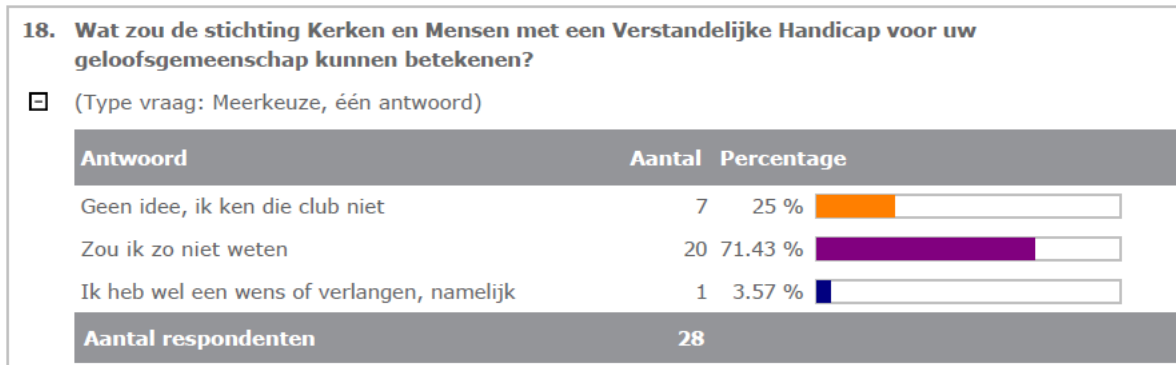
- 'Op laagdrempelige wijze samen vieren.'
- 'De speciale vieringen weer opstarten.'
- 'Alle dingen waarin we de laatste jaren steeds beter in zijn geworden, zoals samen eten, samen bezig zijn, (kliederkerk) zouden denk ik vruchtbaar kunnen zijn.'
- 'Informereren of er in mijn omgeving activiteiten voor deze doelgroep worden georganiseerd. Ik ben hier niet van op de hoogte, omdat ik hier nog niet lang werkzaam ben.'

De respondenten geven ook aan wat hiervoor nodig is:

- 'Een werkgroep die mee wil denken en helpt iets op te zetten, als er behoefte is.'
- 'Commissie weer nieuw leven inblazen na Corona.'
- 'Professionele ondersteuning van pastores uit de zorg zou helpend kunnen zijn.'
- 'Contact opnemen met collega's.'

Iemand vult nog aan dat hij zelf best wel wil voorgaan in speciale diensten als hij daarvoor gevraagd zou willen worden

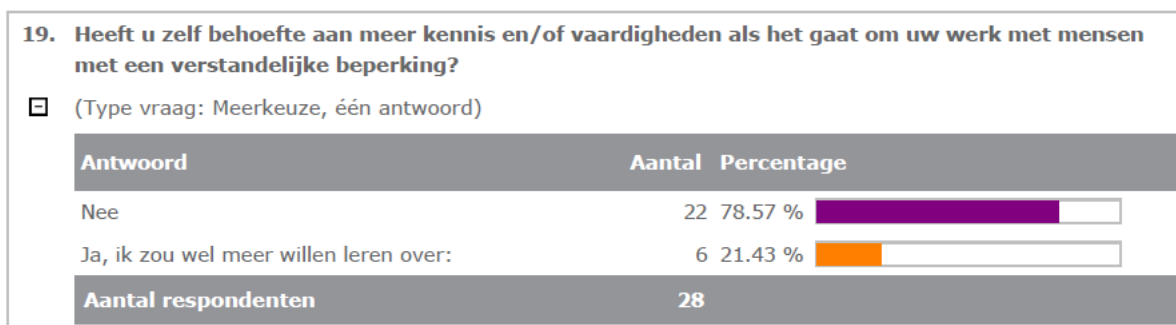
2.4.3. KMVH

Tabel 24 KMVH; n=28

De respondenten weten niet zo goed te reageren op deze vraag. 1 respondent zegt 'ondersteuning'.

2.4.4. Professionaliseringsbehoefte

Tabel 25 Ondersteuningsbehoefte; n=28

We hebben de respondenten gevraagd naar hun behoefte aan ontwikkeling van kennis en vaardigheden voor de omgang met mensen met een verstandelijke beperking. 6 van de 28 geven aan wel meer te willen leren. Waarover? Ze schrijven het volgende op:

- 'Maar pas dan, wanneer ik zicht heb op de doelgroep c.q. of er behoefte is vanuit onze kerk iets te doen en te betekenen.'
- 'Hoe het "nu" gaat. In de 80-er jaren van de vorige eeuw waren de meeste bewoners van "de Willem" nog thuis degelijk Christelijk opgevoed. Dan sluit je ergens bij aan. Zo waren de oude liederen, die zij als analfabeet uit hun hoofd konden zingen, heel waardevol.'
- 'Verschillende vormen, hoe lever je maatwerk, maar je houdt qua tijd ook binnen de perken?'
- 'Wat kinderen en mensen beleven aan de samenkomsten.'
- 'Goed communiceren met deze doelgroep, leren ontdekken wat behoeftes zijn. Maar ook: zicht krijgen op het aantal gezinnen waar dit concreet speelt, en waar zij behoefte aan

hebben.'

- 'Maar dat zou ik graag aan iemand in de kerk willen uitbesteden.'

2.5. CONCLUSIES

1. Van alle benaderde geloofsgemeenschappen hebben we informatie ontvangen van voorgangers. Daarbij is de PKN dominant met 21 respondenten.
2. De voorgangers hebben ruime ervaring in hun werk.
3. Voorgangers vinden het vrijwel unaniem belangrijk dat de geloofsgemeenschap aandacht besteed aan mensen met een verstandelijke beperking, al wordt door sommigen getwijfeld aan 'bijzondere' of 'aparte' aandacht.
4. 4/5 van de voorgangers heeft contact met mensen met een verstandelijke beperking, met name met gemeenteleden, waarvan sommigen in een zorginstelling wonen. In 9/10 van de gemeenten zijn mensen met een verstandelijke beperking aanwezig.
5. 1/3 van de voorgangers heeft contact met zorginstellingen over individueel pastoraat, vieringen en vervoer voor cliënten.
6. In ruim 40% van de gemeenten worden activiteiten aangeboden speciaal gericht op mensen met een verstandelijke beperking. Het gaat vooral om aangepaste vieringen en vormen van geloofsonderricht (catechese, Bijbelkring) die vooral in de kerk of in de zorginstelling plaatsvinden.
7. In bijna de helft van de gemeenten wordt geen bijzondere aandacht aan mensen met een verstandelijke beperking gegeven. Waar dat wel het geval is wordt dat georganiseerd door een commissie of geregeld via een vaste contactpersoon.
8. 1/3 van de voorgangers heeft zorgen over het aantal vrijwilligers. Op enkele plekken is de nood acuut.
9. Geloofsgemeenschappen hebben volgens de helft van de voorgangers onvoldoende aandacht voor mensen met een verstandelijke beperking, en voor gezinnen met een kind met een verstandelijke beperking. Er worden enkele verklaringen en enkele suggesties voor verbeteringen gegeven. Bijna de helft ziet mogelijkheden voor meer betrokkenheid vanuit de geloofsgemeenschap.
10. De Covidperiode heeft volgens de voorgangers vrijwel geen invloed gehad op de activiteiten.
11. 1/7 van de voorgangers draagt nieuwe ideeën aan die lokaal kunnen worden uitgevoerd. Daarbij worden vieringen genoemd, maaltijden, samen bezig zijn, en het beter geïnformeerd zijn als predikant over activiteiten in de omgeving. Om dit te realiseren is een werkgroep of commissie nodig, ondersteuning van pastores uit de zorg en samenwerking met collega's.
12. De mogelijkheden van ondersteuning door de KMVH Friesland zijn bij vrijwel alle voorgangers onbekend.
13. Bij 1/5 van de voorgangers is behoefte aan toerusting tot dit werk.

Hoofdstuk 3: Scheepsmaatjesproject

In dit onderzoek naar de stand van zaken van de relatie kerken-mensen met een verstandelijke beperking hebben we ook het Scheepsmaatjesproject betrokken. In 2001 startte Solidair Friesland mede op initiatief van Ciel Huitema het project “Scheepsmaatjes Gevraagd”. Met dit project wordt gestimuleerd dat parochies en mensen met een verstandelijke beperking elkaar beter leren kennen en leren hoe zij elkaar tot steun kunnen zijn. Het project werd geïnitieerd door de werkgroep Parochies en Mensen met een Verstandelijke Beperking (PMVH).

De start van het project was op een boot. Het scheepsmaatjesproject verspreidde zich als een olievlek over de wateren van Fryslân. Binnen drie jaar deed heel katholiek Fryslân mee. Inmiddels bestaat het project al bijna twintig jaar. Het belangrijkste is dat de deelnemers elkaar leren kennen en geregeld contact hebben, zodat zij elkaar tot steun zijn bij lief en leed. Daarnaast vinden de initiatiefnemers het belangrijk elkaar te steunen in de beleving van het geloof. Er zijn tientallen koppelingen ontstaan tussen maatjes (vrijwilligers) en scheepsmaatjes (mensen met een verstandelijke beperking) en honderden vrijwilligers zijn betrokken geraakt bij de scheepsmaatjesdagen in de drie regio’s.

Er zijn drie regionale werkgroepen ontstaan. Deze zijn ingedeeld rond de regio’s Leeuwarden-Noord-Fryslân, Zuidwest-Fryslân en Zuidoost-Fryslân. De werkgroepen zoeken de maatjes, zorgen voor een goede koppeling en voor de begeleiding van de vrijwilligers en organiseren de Scheepsmaatjesdagen. Geregeld wordt een boot gehuurd om letterlijk als scheepsmaatjes samen onderweg te zijn. De werkgroepen worden ondersteund door Solidair Friesland en zijn inmiddels verzelfstandigd, dat wil zeggen: los van de PMVH.

Met de coördinatoren van de werkgroepen Zuid-Oost en Zuid-West Friesland hebben we een interview gehouden. De derde coördinator was hiervoor niet beschikbaar.

34

3.1. VERSLAG INTERVIEWS

De Scheepsmaatjesdagen zijn een initiatief van Solidair Friesland (werkgroep Parochies en Mensen met een Verstandelijke Handicap).

Zuid-West: Mijn gesprekspartner, zelf tijdens haar werkzame leven werkzaam in de zorg voor mensen met een verstandelijke en visuele beperking, is coördinator van de werkgroep Zuid-West. Ze vertelt dat de belangrijkste taak van de werkgroep – bestaande uit 5 personen - is om eens in de twee jaren een Scheepsmaatjesdag te organiseren. Mensen uit de parochie met een verstandelijke beperking – Scheepsmaatjes - zijn gekoppeld aan een maatje – geen familielid – uit diezelfde parochie. In de tijd tussen de Scheepsmaatjesdagen is het de bedoeling dat maatjes en scheepsmaatjes met elkaar contact houden. Daar heeft de werkgroep echter minder zicht op. De werkgroep is verantwoordelijk voor de koppelingen, ook als er wat gewijzigd moet worden. Er zijn 30 scheepsmaatjes en 30 maatjes, afkomst uit 3 parochies (de samengevoegde 15 parochies uit de regio). De Scheepsmaatjesdag wordt steeds in een andere parochie gehouden. Mensen worden geworven via kerkbladen, via het eigen bestand in een persoonlijke uitnodiging en via persoonlijk navragen. Scheepsmaatjes kunnen zich ook zelf bij de werkgroep aanmelden. Er zijn vaak wel maatjes beschikbaar, het werven gaat nog steeds goed. Matching is bij de koppeling belangrijk, en het is handig als mensen wat bij elkaar in de buurt wonen.

De Scheepsmaatjesdagen proberen de onderlinge band te versterken. Soms maken ze gebruik van boten, maar vaak doen ze ook andere dingen in de dorpen van de parochies. Veelal is er een Bijbels

thema dat centraal staat, bijvoorbeeld Mozes. Tijdens de slotviering kunnen deelnemers een kaarsje branden voor iemand.

In de Covidperiode van 2 jaren zijn er geen Scheepsmaatjesdagen geweest. Men heeft toen groepjes van 4 geformeerd (2 maatjes/2 scheepsmaatjes). Deze groepjes kregen een geldbedrag om te lunchen, maar men mocht het vrij besteden. Mijn gesprekspartner zegt dat er de leukste dingen mee zijn gedaan: midgetgolven, koekjesbakken, naar het strand gaan bijvoorbeeld. Uit deze ervaring is geleerd dat dat contact in de kleine groep door de deelnemers erg wordt gewaardeerd. De aanpak van de Scheepsmaatjesdag is daarom gewijzigd: de ene dag is voor de hele groep (60 personen) en de volgende dag, 1 ½ jaar later, wordt in kleine groepen georganiseerd.

Op de dagen met de hele groep merken de organisatoren dat de deelnemers ouder worden, soms minder aankunnen, minder mobiel worden- meer rollators en rolstoelen -, waar in het programma rekening mee moet worden gehouden, zowel qua inhoud – wat doen we – als qua duur – hoeveelheid onderdelen. Vervoer regelen gaat over het algemeen goed.

De viering, waarmee de dag wordt afgesloten, blijft een vast onderdeel.

In principe zijn protestanten ook welkom, maar de grens van 30 mensen kan niet worden overschreden.

De dagen worden gefinancierd door de diaconieën van de parochies, met soms een aanvulling uit fondsen. Ook is een legaat beschikbaar gekomen dat nu wordt benut om de lunches te betalen op de Scheepsmaatjesdag.

Wens is om de website voor de Scheepsmaatjesdagen wat op te frissen en de informatie te vernieuwen, want die is verouderd.

Een punt voor de toekomst is ook het verjongen van de werkgroep. Het liefst zou mijn gesprekspartner ook jongeren bij dit project betrekken. Om dat te bereiken is wel een andere vorm van communiceren nodig, bijvoorbeeld via social media.

Ook lijkt het mijn gesprekspartner prettig om ervaringen van de regiowerkgroepen met elkaar uit te wisselen. Ze weet weinig van de ander regio's. In Noord heeft men geen koppeling tussen maatjes en scheepsmaatjes en is er een werkgroep die voor ongeveer 15 deelnemers de dagen organiseert, meent ze te weten.

Mijn gesprekspartner weet nog niet precies wat de KMVH voor dit project zou kunnen betekenen. De inspiratiemiddag vond ze wel heel fijn en dat zou echt herhaald moeten worden. Dan wil ze ook de andere werkgroepleden meenemen.

Zuid-Oost: Mijn gesprekspartner, moeder van een zoon met een verstandelijke beperking, is coördinator van de regio Zuid-Oost en vanaf de start van het project in 2001 betrokken. Ze vertelt dat er nu te weinig vrijwilligers zijn voor de Scheepsmaatjesdag en dat het dit jaar de laatste dag is die wordt georganiseerd. Sommige werkgroepleden worden te oud en anderen zitten nog in het werkproces en hebben te weinig tijd. Ze vindt dat bijzonder jammer voor de deelnemers. Ze ziet het aan haar eigen zoon hoe hij zich op deze dagen verheugt en er van geniet.

De pastoor van haar parochie wil nu proberen de jeugd van de parochie te interesseren om deze dagen mee te helpen organiseren. Er zijn vooral handjes nodig om te helpen. Vooralsnog hoopt mijn gesprekspartner dat in ieder geval nog tweemaal per jaar een bijzondere viering kan worden georganiseerd, met een gezellig samenzijn na afloop. Maar er zijn er vooral vrijwilligers nodig die met de mensen met een verstandelijke kunnen omgaan en met hen dingen willen ondernemen.

Ook in deze regio worden de dagen steeds in een andere parochie gehouden. Het gaat om 5 parochies. De dagen hebben Bijbelse thema's, bijvoorbeeld het Verloren Schaaap.

Mijn gesprekspartner vindt het jammer dat niet alle mensen met een handicap bij de parochies in beeld zijn: ze worden niet allemaal gezien.

De Scheepsmaatjesdagen werden jaarlijks georganiseerd voor een groep van totaal ongeveer 45 mensen, met 25 á 30 scheepsmaatjes. Tussen de dagen door is er weinig contact tussen maatjes en scheepsmaatjes.

In de Covidperiode is er niets gebeurd, maar wel hebben de werkgroepleden laten weten aan de Scheepsmaatjes dat ze er nog voor hen waren. Bij de herstart was de opkomst meteen weer goed. Vervoer regelen gaat over het algemeen goed.

Mijn gesprekspartner hoopt dat de inspanningen van de pastoor succes zullen hebben zodat het werk toch door kan gaan.

3.2. CONCLUSIES

1. In heel Friesland worden al 20 jaar Scheepsmaatjesdagen gehouden waarin voor mensen met een verstandelijke beperking een leuke dag werd georganiseerd, waarin anderen werden ontmoet, samen wordt gegeten en het geloof wordt gevierd.

2. In de ene regio is er een op een contact tussen vrijwilliger en Scheepsmaatje, in de andere regio is dat contact groepsgewijs georganiseerd.

3. In de ene regio is een doelstelling om ook door het jaar heen contact te stimuleren tussen mensen met een zonder een verstandelijke beperking, in de andere regio waarover wij informatie hebben is dat niet het geval.

4. Op de Scheepsmaatjes dagen gaat het om groepen mensen van 30 tot 60 personen (inclusief vrijwilligers).

5. In de ene regio lukt het nog steeds om voldoende vrijwilligers te vinden, in de andere is besloten het organiseren van de Scheepsmaatjesdag te stoppen, vanwege gebrek aan menskracht.

6. De Covidperiode heeft dit werk stilgelegd, maar de vrijwilligers verzonden nieuwe vormen van contact en ontmoeting. Na deze periode is het werk weer opgepakt en soms op nieuwe wijze en soms op de oude voet voortgezet.

Hoofdstuk 4: Reflectie en Aanbevelingen

4.1. ENKELE REFLECTIES

In deze paragraaf reflecteren we op het materiaal, vergelijken we enkele uitkomsten van vrijwilligers en predikanten en betrekken we ook ons eerdere onderzoek erbij.¹ In de reflecties gaan we in op de gegevens die ons het meest sprekend lijken in het licht van de vraag naar toekomstige ontwikkeling van het werk voor en met mensen met een verstandelijke beperking. Ze dragen het subjectieve karakter van de blik van de onderzoeker.

Uit onze eerdere verkenningen op het terrein van verbinding tussen kerken en mensen met een verstandelijke beperking kwam een gemengd beeld naar voren: er zijn grote lokale verschillen bij die verbinding in de kerkelijke context en in de manier waarop die verbinding wordt vormgegeven. Allerlei soorten activiteiten kunnen daaraan bijdragen. Verder kwam naar voren dat de activiteiten die vanuit de kerken werden georganiseerd vooral waren gericht op geloofsondersteuning (vieringen/geloofsonderricht). De terugloop in aantal vrijwilligers en het vergrijzen van de cliënten van zorginstellingen werd als voornaamste probleem aangemerkt.

Kijken we vanuit die gegevens naar de antwoorden in dit rapport van de vrijwilligers dan bevestigen onze respondenten dit landelijke beeld. Er zijn lokale verschillen, en geloofsondersteuning is het voornaamste doel. Ook hier lezen we dat het afnemen van vrijwilligers en de dubbele vergrijzing (bij vrijwilligers en bij mensen met een licht verstandelijke beperking) een probleem vormt of zal gaan vormen in de komende jaren. Deze afname en vergrijzingen vragen om het aanboren van nieuwe generaties vrijwilligers, anders loopt het werk het risico uit te doven. En wellicht vraagt dit ook wel om een heroriëntatie op de activiteiten: als vervoer naar de kerk of kerkelijke gebouwen steeds meer problemen oplevert, ligt de vraag voor de hand of ontmoeten, vieren, leren en dienen dichterbij of op de woonlocatie van de mensen met een verstandelijke beperking kan plaatsvinden, en of er technische hulpmiddelen nodig zijn (denk aan online vieren in coronatijd). Men zal opnieuw moeten nadenken over de vraag of inclusief gemeentezijn altijd betekent dat mensen naar de kerk en kerkelijke gebouwen moeten komen.

De motieven van de vrijwilligers geven weer hoe waardevol, inspirerend en vreugdevol het werken met mensen met een verstandelijke beperking is. Het is een praktijk van wederkerigheid waarin gegeven en ontvangen wordt. Veel vrijwilligers zijn mede daardoor jarenlang actief op dit terrein. Ze zijn trouw aan de doelgroep – als je dat zo mag noemen – en loyaal aan hun maatjes. Het is niet alleen nuttig maar ook vooral leuk en leerzaam om vrijwilliger te zijn. Dit geeft een motief bij werving van nieuwe vrijwilligers in handen.

Het perspectief van predikanten vult het beeld eveneens aan. Allereerst cijfermatig: ruim 40% van de gemeenten organiseert iets voor mensen met een verstandelijke beperking. Of we dit als veel of weinig moeten beoordelen weten we niet omdat we de cijfers niet kunnen generaliseren en vergelijken met andere. Het houdt wel in dat in bijna 60% van de onderzochte gemeenten dit niet het geval is. Er ligt nog een groot terrein braak.

Terwijl 80% van de geestelijk verzorgers uit ons onderzoek contact heeft met geloofsgemeenschappen heeft 2/3 van de respondenten omgekeerd geen contact met

¹ A. Mulder, Rapport Landelijk Beeld Relatie Geloofsgemeenschappen en Mensen met een Verstandelijke Beperking, Amsterdam/Ommen 2022, <https://www.pthu.nl/over-ptthu/organisatie/medewerkers/a.mulder/downloads/eindrapport-landelijk-beeld-180522.pdf>

zorginstellingen.² Het is lastig om dit feit te duiden, daar zouden we dieper in moeten duiken. Zetten we dit evenwel naast de overtuiging van de helft van de predikanten (en ook van de vrijwilligers) dat de geloofsgemeenschap meer betrokken zou kunnen zijn op mensen met een verstandelijke beperking, dan ligt de route via de zorginstellingen als mogelijke weg voor 2/3 van de respondenten in ieder geval nog open.

De helft van de predikanten en van de vrijwilligers is het er over eens dat er meer aandacht zou moeten zijn voor gezinnen met kinderen met een verstandelijke beperking. Enkele predikanten tekenen erbij aan dat wel gepeild moet worden of mensen met een verstandelijke beperking en/of hun ouders dat zelf willen en ook waar ze dan behoefte aan hebben. Een deel van de respondenten - zowel van predikanten als vrijwilligers - zeg hier geen zicht op te hebben.

Ze vragen zich wel af of de aandacht wel moet leiden tot *speciale* activiteiten (gericht op de doelgroep). Dit roept de vraag op naar de visie van de geloofsgemeenschap op wat erbij horen betekent in de context van gemeentezijn. Wil een geloofsgemeenschap bewust leven en het geloof vieren en delen met mensen met een verstandelijke beperking dan is gesprek nodig over wat we bedoelen met een gemeenschap voor iedereen, een plek voor iedereen, meedoen, *belonging*. Dat gesprek moet gevoerd worden met mensen met een verstandelijke beperking en met de ouders van kinderen met een verstandelijke beperking. Wat betekent inclusief vieren (moeten alle diensten worden aangepast?), inclusief leren (catechese apart of voor iedereen toegankelijk), en inclusief dienen?

Wat ook opvalt is dat dat in vrijwel geen enkele reactie van de deelnemers expliciet de talenten van mensen met een verstandelijke beperking worden genoemd. Hun bijdrage aan gemeentezijn wordt genegeerd. Theologische visievorming op wat een inclusieve gemeenschap is en hoe ieders talent een plek kan krijgen en verder ontwikkeld kan worden is nodig. Wil je als gemeente met de betrokkenheid op mensen met een verstandelijke beperking aan de slag dan zul je opnieuw moeten nadenken over de betekenis van het de gemeente als lichaam van Christus.

Ten slotte: maatjesprojecten maken maar een gering aandeel uit van de activiteiten die in de antwoorden naar voren komen. Ook het Scheepsmaatjesproject leidt niet in alle gevallen tot maatjesprojecten (anders dan op de dag van het uitje zelf). In het licht van de relatief hoge mate van eenzaamheid onder mensen met een verstandelijke beperking lijkt het aangaan van maatjesprojecten een laagdrempelige, flexibele en individuele manier om bij te dragen aan ontmoetingen binnen en buiten de geloofsgemeenschap. Ook bieden maatjestrjecten kansen voor het erkennen van talenten van mensen met een verstandelijke beperking. De vraag is waarom we ze zo weinig zien. Is de focus vooral gericht op de inclusie in de geloofsgemeenschap en dan op de kernactiviteiten rond het geloof? Is er onvoldoende bewustzijn van andere mogelijkheden voor sociale inclusie? Er zijn al met al nog veel kansen en mogelijkheden om meer inclusief samen te geloven, te leven, mens te zijn. Daarvoor is wel menskracht nodig.

²Zie noot 1.

4.2. AANBEVELINGEN

We komen tot enkele aanbevelingen aan de KMVH voor het ontwikkelen van toekomstig beleid.

1. Versterk de eigen positie en rol binnen de geloofsgemeenschappen

De KMVH wil mensen met een verstandelijke beperking verbinden met mensen uit de geloofsgemeenschappen (ambtsdragers en niet-ambtsdragers) en met hun familieleden/mantelzorgers via het organiseren van ontmoetingen, activiteiten als muziekdagen. Ook wil de KMVH vrijwilligers en professionals uit kerken inspireren en samen met hen leerprocessen aangaan. We constateren dat muziekdagen goed bezocht worden, maar dat de inspiratiedagen een beperkt bereik hebben. We weten tevens dat ze beide hoog worden gewaardeerd. De vraag die uit dit onderzoek naar voren komt is of de doelstelling van inclusieve geloofsgemeenschappen die de KMVH wil bevorderen met de huidige activiteiten voldoende in de toekomst is geborgd. Wij zouden die vraag op grond van dit onderzoek negatief beantwoorden. De bekendheid van de KMVH is zeer klein bij predikanten. Tevens is bij predikanten onduidelijk hoe de KMVH kan bijdragen aan inclusieve geloofsgemeenschappen. Wij willen pleiten voor een herbezinning op de huidige rol.

2. Kies voor bewustmaken, agenderen, voorlichten

Als de KMVH bereid is tot heroverwegen van de rol invullen dan staan wij een rol voor die gemeenten en voorgangers bewust maakt van de mogelijkheden van inclusief gemeente-zijn met mensen met een verstandelijke beperking. Bij gemeenten en parochies waar al activiteiten zijn gaat het dan om uitbreiding van de activiteiten. Bij geloofsgemeenschappen waar nog niets zichtbaar is gaat het om het opstarten van nieuw werk. Voor de uitbreiding van activiteiten zijn in dit rapport allerlei ideeën te vinden. Voor nieuw werk zijn de vormen legio. Beide zouden in gesprek met mensen met een verstandelijke beperking tot stand moeten komen en zijn te beschouwen als diaconale gemeenteopbouw.

3. Stimuleer theologische reflectie op inclusie van mensen met een beperking en gemeenschapsvorming

In de beantwoording van open vragen over motieven en belevingen zagen we thema's als zorg, hulpvaardigheid, verantwoordelijkheid voor kwetsbaren veel sterker aanwezig dan die van benutten van talenten van allen, empowerment en wederzijdse afhankelijk. Theologische gespreksvoering over wat het betekent inclusieve gemeente te zijn kan motiverend en richtinggevend werken in hoe geloofsgemeenschappen met mensen met een verstandelijke beperking omgaan. In reflectie kunnen gemeenten ontdekken dat het gaat om het hart van kerkzijn en dat de ervaringen van mensen met een verstandelijke beperking relevant zijn voor het nadenken over een kernbegrip van geloof als gemeenschap (lichaam van Christus). Vanuit deze theologische reflectie kunnen impulsen uitgaan om praktijken ten aanzien van deze groep gemeenteleden inclusiever vorm te geven. Deze theologische leerprocessen hebben ook relevantie voor het omgaan met andere groepen in de gemeente waarvoor het erbij horen een uitdaging is.

4. Zet in op vergroting van het aantal vrijwilligers, met name jongeren

Zonder verjonging in het vrijwilligerscorps is er geen toekomst voor deze activiteiten in de geloofsgemeenschappen. De KMVH wil dat het werk blijft voortbestaan. Werven van nieuwe vrijwilligers is een must. Jongeren maar ook mensen dan de middengroep (35-45) zijn afwezig. Dat jongeren bereid zijn zich voor anderen in te zetten is evident. Een project als Hart voor Zwolle bewijst

dat.³ Er zal dan wel moeten worden nagedacht over wervingsmethoden en organisatievormen voor dit vrijwilligerswerk die passen bij deze jongeren. De PKN is op allerlei manieren aan het pionieren. Dit onderwerp leent zich hier misschien goed voor, zonder meteen uit te zijn op het vormen van nieuwe geloofsgemeenschappen.

5. Versterk het bestuur van de KMVH en realiseer inzet van een beroepskracht

Om het huidige werk te kunnen blijven voortzetten en om een nieuwe rol op te kunnen pakken zal de KMVH zich moeten versterken met nieuwe bestuursleden. Bovendien lijkt het niet aannemelijk dat de krachtige impulsen tot vernieuwing die hierboven worden geadviseerd zonder een gecoördineerde aanpak en met inzet van professionele uren kunnen worden gegeven. Eerder zien wij een werkgroep voor de beleidsvormgeving en een beroepskracht voor de uitvoering voor ons. Naast eigen middelen kan wellicht geld bij Friese diaconieën worden geworven en bij fondsen.

³ <https://stichtinghartvoorzwolle.nl/>

